

ПРАВОВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

У статті автор розглядає основні підходи до правовиховної діяльності студентів коледжів як елементу правового виховання; називає базові аспекти розвитку правосвідомості студентів: професійна освіта; становлення конкурентоздатного фахівця з розвинутою правосвідомістю; активна громадянська позиція. Автор виокремлює принципи, методи та засоби правовиховної діяльності. До загальних принципів науковець відносить: принцип об'єктивності; локальності; конкретності; науковості; законності; гласності. Методами правового виховання автор називає: переконання; примушення; заохочення; приклад; змагання; спостереження. Засобами правового виховання є права освіта, самовиховання, права пропаганда, юридична практика, самоосвіта.

***Ключові слова:** правосвідомість; правове виховання; формування правосвідомості майбутніх юристів; права культура.*

Постановка проблеми. Права освіта та правове виховання органічно між собою пов'язані. Деякі психологи вказують, що потреба такого роду повинна характеризуватися своєю "ненасиченістю", перш за все для юристів-професіоналів, інших державних працівників, працівників органів місцевого самоуправління, а також для звичайних громадян. Лише за цих умов можна вважати, що людина буде не лише декларувати значення теоретичних знань для практичної діяльності, але й віднайде можливість для оволодіння цими знаннями та їх правильного використання в юридично значущих ситуаціях. Правове навчання та виховання є частиною всього процесу духовного формування особистості, без якого не можна обійтися, реалізуючи ідею побудови в Україні правової держави.

Виховне навчання передбачає неперервний взаємозв'язок процесів цілеспрямованого формування свідомості особистості законслухняного громадянина та юриста-професіонала, включаючи правосвідомість, моральні ідеали, правові установки та ціннісні орієнтації, спеціальні, професійно необхідні характеристики. Досить важливим є сформувати відповідну мотивацію – позитивне ставлення до пізнаваного змісту й потреба до постійного розширення та поглиблення правових знань.

Аналіз останніх досліджень. Явище правосвідомості його структура та функції досліджуються в роботах В. Мухіна, О. Петришина, О. Мурашина, Ю. Дмитрієнко, Т. Бачинського, А. Бови, В. Войтова, І. Голосніченка, О. Губаря, М. Цвіка, В. Ткаченка, Ю. Калиновського, М. Кельмана, О. Кобець, О. Пастушенка, П. Рабіновича, О. Скакун та ін.

Різним аспектам правосвідомості та її формування у майбутніх фахівців присвячена низка дисертаційних досліджень, а саме: В. Войтов "Соціально-філософський зміст правосвідомості", І. Дарманська "Права підготовка майбутніх вчителів початкової школи в умовах ступеневої освіти", І. Запорожан "Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами", П. Зеленков "Процес формування правосвідомості особистості як об'єкт соціологічного дослідження", Я. Кічук "Соціально-педагогічні умови формування правосвідомості майбутніх учителів у педагогічних коледжах", О. Кобець "Особливості категоріальної структури правосвідомості юриста", Н. Коваленко "Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні", П. Макушев "Професійна правосвідомість і права культура дільничного інспектора міліції (шляхи формування і удосконалювання)", В. Мухін "Професійна правосвідомість: особливості, функції", О. Фатхутдінова "Права освіта організаційної свідомості особистості: теоретико-методологічний контекст" тощо.

Мета статті – розглянути основні підходи до правовиховної діяльності студентів коледжів як елементу правового виховання.

Виклад основного матеріалу. Права активність передбачає певну ступінь інтенсивності діяльності в соціально-правовій сфері, більш високу, ніж просто дотримання й виконання правових обов'язків, яка перевершує звичайні вимоги до посадової поведінки. При цьому справедливо підкреслюється, що така діяльність пов'язана з додатковими затратами часу, енергії, а іноді й матеріальними витратами.

Провідні положення щодо правової освіти учнів, викладені в указі Президента України "Про національну доктрину розвитку освіти", законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про охорону дитинства", Національній Програмі правової освіти населення, Національній програмі патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та

зміцнення моральних засад суспільства, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Основних орієнтирах виховання учнів, Декларації прав дитини, Конвенції про права дитини [6, с. 6].

Навчальні заклади повинні орієнтуватися на виховання особистості засобами укорінення в правосвідомості правових переконань, ціннісних орієнтацій, прийняття еталонів правомірної поведінки, заснованих на деталізації й глибині правових знань і уявлень у майбутніх юристів.

Процес розвитку правосвідомості студентів коледжу може складатися з наступних базових аспектів: професійна освіта в коледжі виявляє вплив на правову соціалізацію студентів через правове навчання та правове виховання; становлення конкурентоздатного фахівця з розвинутою правосвідомістю забезпечує продуктивне здійснення професійної діяльності й дозволить застосувати професійні знання, уміння та навички; при створенні моделей поведінки у громадському житті та професійній діяльності враховуються цінності українського суспільства й вимоги закону через правосвідомість студентів; активна громадянська позиція особистості формується завдяки розвитку громадянських якостей і активізації громадянський дій за допомогою правосвідомості.

Під правосвідомістю майбутніх юристів – випускників коледжу – ми розуміємо сферу суспільної, групової та індивідуальної свідомості, котра відображає правову дійсність у формі правових знань та вмінь ними користуватися, емоційно-оцінювальних відношень до права та практики його використання, правових установок і ціннісних орієнтацій, регулюючих поведінку особистості в юридично значущих ситуаціях. Це джерело правової активності людини та внутрішній регулятор юридично значущої поведінки.

Для сучасної юридичної науки та практики в Україні залишаються актуальними такі завдання: чітко визначення ролі правового виховання у житті країни; встановлення найбільш оптимальних його форм, адаптованих до нинішніх умов суспільного розвитку; виявлення особливостей та основних тенденцій їхнього функціонування; концентрація зусиль усіх державних органів, громадських організацій, спрямованих на забезпечення ефективності даної роботи, в тому числі координація діяльності суб'єктів виховання. Тому нині необхідне переосмислення правовиховної діяльності. В той же час потребується ґрунтовне опрацювання проблеми правового виховання як однієї з найважливіших категорій держави і права, з урахуванням сучасної юриспруденції та практики. Усвідомлення цієї проблематики дозволить прояснити перспективи закріплення законності та правопорядку, правових основ сучасного українського суспільства [3, с. 165].

Деякі основні цілі, вказані вище, досягаються лише за дотримання в правовій виховній роботі наступних основних принципів: науковість, плановість, систематичність, послідовність і диференційованість, забезпечення комплексного підходу, а також створення сприятливих умов для реалізації розвинутої здорової правосвідомості на практиці.

Правове виховання – складова частина загальногромадянського виховання, що складається з багатьох компонентів. Як відомо, існують різні форми (види) виховання особистості: політичне, ідеологічне, трудове, моральне, правове, культурне, патріотичне, сімейне тощо. Всі вони між собою тісно взаємопов'язані, оскільки утворюють єдиний процес духовного (інтелектуального) впливу на свідомість і поведінку людей. Як зауважує С. Богачов, однією з головних цілей правового виховання – вироблення у громадянина здорового відчуття права, прогресивного юридичного світогляду; підготовка соціально активного члена суспільства, який добре знає свої права та можливості, вміє відстоювати, захищати їх усіма законними засобами. Йдеться про виховання людини, яка гостро реагує на факти несправедливості та безладу, поважає закон і порядок, протидіє правопорушенням, правовому свавілля [1].

О. Дзьобань для сутнісної сторони механізму правовиховного процесу виділяє наступну систему принципів, поділивши їх на дві групи: загальні та організаційно-функціональні принципи. До загальних принципів науковець відносить: *об'єктивності* (правове виховання здійснюється враховуючи реальні можливості держави і суспільства); *локальності* (правове виховання спрямоване лише на формування правової культури та правової свідомості); *конкретності* (при здійсненні правового виховання враховуються конкретні чинники: соціально-демографічні, вікові, історичні та ін.); *науковості* (правове виховання базується на наукових досягненнях у галузях юриспруденції, педагогіки, психології); *законності* (правовиховна діяльність здійснюється в контексті з традиційною концепцією законності, яка існує у правовій практиці); *гласності* (доступність для суспільства).

До організаційно-функціональної групи входять наступні принципи:

- *раціональної організації* (раціональний підхід до здійснення правовиховної діяльності);
- *комплексності* (комплексний, системний підхід до об'єктів право виховного впливу, врахування всіх зв'язків і відносин між ними);
- *координованості* (сукупність узгоджених дій суб'єктів право виховного процесу щодо виконання відповідних заходів для вирішення завдань правового виховання);
- *зворотного зв'язку* (існування зворотного зв'язку між суб'єктами та об'єктами правовиховного процесу);

– *персоніфікованості* (при правовиховній діяльності здійснюється диференційований підхід до кожного окремого об'єкта, а право виховні заходи здійснюються у співвідношенні з кожною конкретною ситуацією);

– *організації механізму правовиховної діяльності* (по-перше, раціональне використання засобів і прийомів при здійсненні правового виховання, по-друге, забезпечення наукового підходу до вирішення завдань правового виховання).

Система правового виховання складається не лише із цілей і завдань, а також із способів правовиховної діяльності щодо їх реалізації. Важливим елементом механізму правового виховання є різні методи (способи роз'яснення політико-правових ідей і принципів із метою впливу на свідомість і поведінку особи в інтересах правопорядку) та засоби (все те, що використовується для оптимального функціонування право виховної системи) правового виховання. До методів правового виховання належать конкретні і надто різноманітні прийоми педагогічного, емоційного, логіко-психологічного впливу на тих, кого виховують [7, с. 399].

Методами правового виховання виступають:

переконання – гуманний вплив на свідомість, почуття, волю особистості за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою формування в неї активної життєвої позиції та позитивних якостей;

примушення – це система прийомів і способів, за допомогою яких відбувається примушення індивіда до розвитку й удосконалення своїх позитивних якостей і відмовлення від негативних якостей;

заохочення – це комплекс прийомів і засобів морального та матеріального стимулювання кращих результатів усесторонньої діяльності індивіда, його успіху у вихованні;

прикладу – це сукупність позитивних прикладів, за допомогою яких відбувається цілеспрямований, систематичний вплив на поведінку та свідомість індивіда;

змагання – метод створення позитивного та здорового суперництва у колективі;

спостереження – це цілеспрямована та систематична діяльність згідно затвердженого раніше плану дій, фіксація спостережуваних фактів та явищ із метою їх подальшої обробки та використання у правовиховній діяльності тощо [4, с. 129].

Не слід плутати методи правового виховання із засобами, адже до засобів належать насамперед предмети, науково-методична та навчальна література тощо. Засобами правового виховання є також права освіта, самовиховання, права пропаганда, юридична практика:

– права пропаганда (лекції, бесіди, консультації; видання популярних книг, брошур; проведення круглих столів;

– виступи у пресі, на радіо та телебаченні; відповіді на запитання слухачів і читачів, тобто свого роду "юридичний всеобуч";

– правове навчання або права освіта (передача та засвоєння професійних знань у ВНЗ, середніх спеціалізованих школах, училищах, технікумах, коледжах;

– викладання основ права на різних курсах, зборах тощо);

– юридична практика, повсякденний досвід (участь у судових процесах у якості позивача, відповідача, потерпілого, народного засідателя, присяжного;

– укладання різного роду угод, користування послугами адвоката, правоохоронна діяльність;

– самоосвіта (власне засвоєння та осмислення правових явищ, оточуючої правової реальності, самостійне вивчення законодавства, наукової літератури, спілкування з оточуючими).

В основі використання всіх вказаних засобів лежить здійснення правової інформованості, яка передбачає передачу, сприймання, перетворення та використання інформації про право та практику його реалізації. Особливе місце тут займає проблема "правового мінімуму", певного обов'язкового рівня знань права (рівня правової освіченості), яким повинен володіти громадянин будь-якого суспільства, незалежно від його статусу [4, с. 130]. Передумовою ефективного управління цим процесом є чітке уявлення про систему джерел правової інформації та їх реальне використання громадянами, а також трудовими колективами, групами та прошарками населення. Визначна роль у системі джерел правової інформації належить засобам масової інформації, а також правовому всеобучу [2, с. 76].

Висновок. Таким чином, правове виховання пов'язане з емоційно-вольовою сферою особистості, оскільки воно впливає на розвиток правових цінностей особистості, що визначає загальний рівень правової культури населення. Спільною метою правового навчання та правового виховання є формування правосвідомості студента. Правове виховання – це процес формування правової культури, правової поведінки та правосвідомості.

Використані джерела

1. Богачов С.В. Особливості процесу формування правової культури в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. № 2 (53). 2011. Спеціальний випуск "Незалежній Україні – 20 років". URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2011_53/53/6.pdf (дата звернення: 12.03.2018)

2. Головченко В.В., Нелін Г.І. Правове виховання учнівської молоді: Питання методології та методики. Київ, 1993. 138 с.
3. Данильян О.Г. Основи організації та управління правовим вихованням *Правове виховання в сучасній Україні*: моногр. / за заг. ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків, 2013. С. 159–179.
4. Дзьобань О.П. Принципові засади правового виховання як системного процесу. *Правове виховання в сучасній Україні*: монографія / за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – 2-ге вид., переробл. і допов. Харків, 2013. 440 с.
5. Дмитрієнко Ю.М. Українська правова свідомість та правова культура: проблеми їх формування. URL: http://www.gusnauka.com/13_EISN_2012/Pravo/1_109482.doc.htm (дата звернення: 12.03.2018).
6. Ковальська О.П. Управління правовою освітою у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук, спец. 13.00.06 – теорія і методика управління освітою. Київ, 2012. 240 с.
7. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права: Підручник. Київ, 2006. 476 с.

Nahorniak S.

LEGAL ACTIVITY AS AN ELEMENT OF THE LEGAL EDUCATION

The article is devoted to an urgent problem, since legal education and education are part of the whole process of spiritual formation of the individual, without which it is impossible to do without realizing the idea of building a law-governed state in Ukraine. It is noted that legal education and legal bringing up are organically interconnected. Educational training involves the continuous interconnection of the processes of purposeful formation of the consciousness of the personality of a law-abiding citizen and a lawyer-professional, including legal consciousness, moral ideals, legal settings and value orientations, special, professionally necessary characteristics. Particular attention is paid to the fact that it is very important to form an appropriate motivation for future lawyers – a positive attitude towards the meaningful content and the need for constant expansion and deepening of legal knowledge. It is noted that educational institutions should focus on the education of the person by means of rooting in the legal consciousness of legal beliefs, values orientations, adoption of standards of lawful behavior, based on the detail and depth of legal knowledge and representations of future lawyers.

The basic aspects of the process of development of students' legal awareness in the college are substantiated, in particular: professional education in college has an impact on the legal socialization of students through legal studies and legal education; the formation of a competitive expert with advanced legal awareness ensures the productive pursuit of professional activity and allows the application of professional knowledge, skills and abilities; the creation of models of behavior in public life and professional activities takes into account the values of Ukrainian society and the requirements of the law through the students' legal awareness; an active civic position of the individual is formed due to the development of civil qualities and the activation of civil action through the use of legal consciousness.

In the article the author examines the basic approaches to the college students' legal activity as an element of legal education; notes the basic aspects of the students' college justice development such as vocational education; the formation of a competitive expert with a developed legal awareness; active civic position. The author sets out the principles, methods and means of legal activity. To general principles the scientist refers: the principle of objectivity; localities; concreteness; scientific knowledge; legality; publicity. By the methods of legal education the author names: persuasion; coercion; promotion; example; competition; observation. Legal means of education are legal education, self-education, legal advocacy, legal practice, self-education.

Key words: *the sense of justice; legal education; the future lawyers' sense of justice formation; legal culture.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.